

Solværøyan en junidag i 1999 – med de spesielle Træna-fjellene i bakgrunnen. Foto: Viggo Ree.

Solværøyan – Helgelandskystens naturjuvel

Gigantisk vindmøllepark planlagt i verdens tetteste hubrobestand

Av Espen Rolv Dahl

Den som uten nødvendige forkunnskaper besøker Solværøyan i Lurøy kommune en vindpisket regnværsdag i november, vil ha vanskelig for å fatte hvordan et forblåst og ugjestmildt kystlandskap på Helgeland kan inneha biologisk mangfold og naturverdier av internasjonale proporsjoner. Sannheten er allikevel at denne ansamling værpinde holmer, øyer og skjær under polarsirkelen er blant det ypperste og mest verdifulle som norsk natur har å by på.

Solvær er et vakkert stedsnavn. En uværsdag midtvinters kan navnet synes paradoksalt, men den som en gang har hatt gleden av å tilbringe lyse og varme midtsommerdøgn i Solværøyan, vil aldri mer stille spørsmål ved navnevalget. Solværøyan er et vakkert sted.

Det gir liten mening å beskrive Solværøyan uten å framheve områdets egenartede biomangfold. Øyene har siden 1989 hatt internasjonal status som IBA-område (Important Bird Area) med bakgrunn i sin

Hubro på Solværøyan. Arten ble av Norsk Ornitologisk Forening valgt til Årets Fugl 2008. Foto: Frode Johansen.

Hubrounger i reir på Solværøyan den 5.8.2001. I tillegg til vånd livnærer arten seg også av en del sjøfugler i dette området – som bildet viser. Foto: Viggo Ree.

spesielle verdi for havørn. Allikevel er det først og fremst som leveområde for hubro at Solværøyan har en helt unik posisjon nasjonalt og internasjonalt. Ingen andre steder vet man at hubroen forekommer i like stor tetthet. Uansett beregningsmåte har hekkende hubropar i Solværøyan hver for seg mindre enn 2 km² landareal å boltre seg på. Det finnes sågar enkelte hubropar i sentrale deler av Solværøyan med hekketerritorier som ikke dekker særlig mer enn 1 km² landareal. Når hvert enkelt hubropar okkuperer så beskjedent areal, blir det også plass til flere. Solværøyan huser derfor det som sannsynligvis er verdens tetteste hekkebestand av hubro. Man kjenner ikke

tilsvarende forekomst av hubro noe annet sted på kloden.

Overfladisk betraktet kan den ekstremt høye hubrotettheten i Solværøyan synes som en økologisk selvmotsigelse. For hvordan er det egentlig mulig at verdens tetteste hubrobestand lever i Solværøyan – en ansamling små øyer i storhavet langt nord under polarsirkelen? Hvilke økologiske mekanismer og årsakssammenhenger kan forårsake og forklare et slikt frapperende naturfenomen?

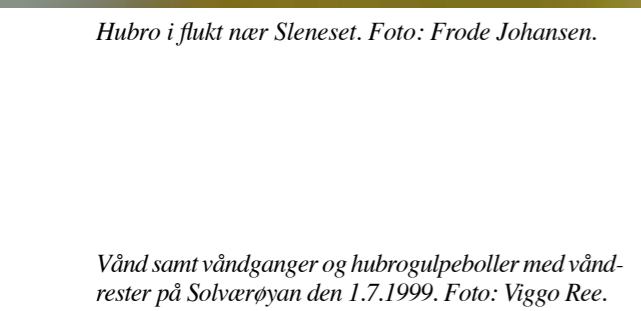
Undertegnede har de siste femten årene drevet kartlegging og overvåking av

Hubro i flukt nær Sleneset. Foto: Frode Johansen.

Vånd samt vånganger og hubrogulpeboller med våndrester på Solværøyane den 1.7.1999. Foto: Viggo Ree.

Ubenyttet reirplass for hubro på Solværøyane i 1999. Stedet var i ferd med å gro til etter gjennomført hekking året før. Foto: Viggo Ree.

En del av vindmølleparken på Smøla. Foto: Espen Lie Dahl.

hubrobestanden i Solværøyane og tilleggende områder nord på Helgelandskysten. Erfaringene fra dette arbeidet indikerer at enkelte miljøfaktorer har høy forklaringsverdi for hubroens reproduksjonssuksess, mens andre faktorer er mindre viktige eller også helt uten betydning. En faktor som **ikke** skiller Solværøyane fra den øvrige verden er kraftlinjer. Øyriket rundt Sleneset har for lengst fått tildelt sin rause andel el-installasjoner. Og kraftlinjene i Solværøyane har ikke vært mindre potente fugledreper enn det øvrige distribusjonsnett for el-kraft her til lands. Tvert imot har Sleneset-området over mange år vært belemt med et tilårskomet og dårlig vedlikeholdt kraftlinjenett, noe som har forårsaket en uforholdsmessig høy dødelighet blant hubroene i Solværøyane. Oppgradering og modernisering av distribusjonsnettet i Lurøy de siste årene har heldigvis bedret noe på situasjonen, men fortsatt dør hubroer av elektrosjokk her ute. Enkelte lokaliteter har vært særlig hardt rammet og har fungert nærmest som «svarte hull» der hubro har reetablert seg om og om igjen, bare for å dø ved elektrosjokk etter relativt kort tid. Dette til tross – kraftlinjene har **ikke** klart å slå ut hubrobestanden i Solværøyane.

Ut fra ovenstående kan man trekke flere konklusjoner som har stor bevaringsbiologisk relevans. Ikke minst kan man slå

fast at den gode forekomsten av hubro i Solværøyane **ikke** kan forklares med bakgrunn i manglende kraftlinjedødelighet. Erfaringene fra Sleneset-området viser også med tydelighet at en produktiv hubropopulasjon ikke kolliderer på bakgrunn av høy kraftlinjedødelighet.

Man kan dermed være rimelig sikker på at høy reprodusjonssuksess er viktigere for en hubropopulasjons langsiktig overlevelse enn lav voksendødelighet.

Nå er det er knapt noen stor overraskelse at høy reprodusjon ligger bak Sleneset-

hubroens suksess. Imidlertid gir det dramatiske implikasjoner i forhold til forståelsen av hubroens sterke bestandsnedgang i landet for øvrig. Med Solvørøyan som «fasit» kan man nemlig være ganske sikker på at sviktende reproduksjon – **ikke høy voksendødelighet** – ligger bak hubroens svake bestandssituasjon på landsbasis.

For at vi i framtida skal ha mulighet til å ivareta hubroen på en fornuftig måte, er det i utgangspunktet vesentlig å forstå hvilke miljøbetingelser og mekanismer som ligger bak artens reproduktive suksess i Sleneset-området. Og det bør ikke overraske noen at byttedyrtilgangen ser ut til å styre dette. Det handler egentlig om universell økologisk kunnskap og biologisk barneleardom, dvs. tilgang til næring av god kvalitet er den vesentligste miljøfaktor for alle levende organismer. Det gjelder selvfølgelig også for hubroen.

I Solvørøyan er det en «stor» smågnager – vånden *Arvicola terrestris* – som har den tvilsomme glede av å bære hubrobstanden på sine skuldre. Og til hubroens store nytte finnes vånd tilgjengelig på alle vegetasjonskledde holmer i Sleneset-området. Hubroen ser også ut til å være temmelig alene som predator på vånd her ute. For hubroens tilnærmede «vånd-monopol» er det særlig vesentlig at Solvørøyan ikke huser noen bestand av landlevende rovdyr som predaterer vånden. Rødrev forekommer ikke, og med unntak av oter – som i helt ubetydelig grad predaterer vånd – finnes ingen andre mårdyr.

Forbausende nok finnes det altså ikke mink i Solvørøyan. Fra flere europeiske land er det kjent at villminken har sterkt negativ effekt på våndbestanden. I områder hvor mink har etablert seg ser det faktisk ut til at minken tilnærmedesvis eller også fullstendig utrydder vånden. Når Sleneset-området i dag mangler mink, er det ikke fordi mink aldri har vandret inn hit. Det finnes minkbestander på det store flertall av øyer langs Helgelandskysten, og mink har også vandret inn i Solvørøyan. Det har til og med vært drevet mink-farm her ute. Hvor merkelig det enn kan høres – minken har aldri klart å etablere seg i Solvørøyan. Et ekstremt predasjonstrykk fra tette bestander av hubro og havørn kombinert med fortrenging og predasjon fra en tallrik oterpopulasjon, er sannsynligvis hovedårsaken til dette. Resultatet er i alle fall at vånden i Solvørøyan per i dag ikke påvirkes av mink. Endringer av miljøbetingelsene gjennom tekniske inngrep eller som følge av bestandsreduksjon hos en eller flere topp-predatorer, kan imidlertid

raskt endre på dette. En minketablering i Solvørøyan vil sannsynligvis være ensbetydende med bestandskollaps og utdøelse for verdens tetteste hubropopulasjon – intet mindre. Så avhengig er Slenesets hubroer av vånden.

Våndbestanden i Solvørøyan ser imidlertid ikke ut til å følge noen «normal» smågnagersyklus med 3–4 år mellom toppene. En eventuell syklistet gjenstår å påvise, men vil i så tilfelle ha betydelig lengre mellom toppårene enn de normale 3 til 4 år. I denne sammenheng er det også interessant å nevne at våndbestanden ikke ser ut til å svinge i takt over hele Solvær-arkipelet. Mens man ett år finner en høy tetthet av vånd på den ene holmen, kan det være tilnærmedesvis fritt for vånd på naboholmen. Året etter kan det være omvendt. Det ser følgelig ut til at våndbestanden på de enkelte øyene fluktuerte ganske uavhengig av hverandre. Dette er ikke bare et interessant populasjonsøkologisk fenomen, men må også antas å være en fordel for hubrobstanden, ettersom det dermed alltid finnes vånd tilgjengelig i større eller mindre omfang. For å fullt ut forstå hvilke mekanismer som er virksomme i samspillet mellom vånd og miljø på den ene siden, og hubroen på den andre, er forskningsinnsats og langtidsstudier nødvendige. Som studieområde for denne type forskning har Solvørøyan unike kvaliteter. Det er derfor fristende å si at Solvørøyan er Helgelandskystens svar på ulveområdet Isle Royale i Nord-Amerika.

Men hvor lenge var Adam i Paradis? Kommersiell interesse har nå kastet sine umettelige blikk på det unike øyriket ved Sleneset og søker den norske stats velsignelse og finansielle hjelp for å etablere storskala vindkraftindustri i hubroens hekkeområder i Solvørøyan. I skrivende stund ligger konsesjons-søknaden for Sleneset vindkraftverk til behandling hos Norges vassdrags- og energidirektorat (NVE), og en avgjørelse er ventet å foreligge sommeren 2009. Dessverre er virkeligheten slik at det unike øyriket ved Sleneset i Lurøy kommune hittil ikke er funnet verdig et formelt vern i medhold av naturvernloven, men ligger åpent for rov og ran. Det finnes derfor intet formelt hinder mot å ødelegge den unike naturen i Solvørøyan og gjøre den om til industriområde slik at spekulanter kan tjene penger på salg av såkalt miljøvennlig vindmøllestrøm. Tro det eller ei – et slikt scenario er en reell mulighet i miljønasjonen Norge med det bevaringsbiologiske merkeåret 2010 drøye tolv måneder unna. Mitt avsluttende spørsmål blir derfor: Milde Skaper – hva holder vi på med?

Den norske naturarven på billigsalg til utlandet

Av Arne Flor

Siden Gro Harlem Brundtland for over 20 år siden la fram rapporten om en bærekraftig utvikling har Norge yndet å kalle seg en miljønasjon. Selv blir jeg kvalm når jeg hører dette. I «miljønasjonen» Norge tillater vi å bygge vindmølleparker i de mest sårbare områdene og midt blant Europas mest truede rovfugler og ugler, vi tillater at det bygges kraftstasjoner i vernede vassdrag. Vi tillater at det jaktes på ulv, gaupe, jerv og bjørn, som alle sammen er truede eller meget sårbare arter og knapt nok har noen bestand. Det tillates jakt i nasjonalparker og reservater. Ni av ti miljøvernledere er borte fra kommunene. Noe som gjør at arbeidet med å ta vare på naturarven i kommunene ligger brakk. «Miljønasjonen» Norge vil jeg påstå er en myte.

Senhøstes 2008 sa fylkeskommunen i Nordland ja til å bygge en gigantisk vindmøllepark på Sleneset i Lurøy. Erfaringene fra vindmølleparken på Smøla sier at det er en uklok avgjørelse. Norges største rovfugl, havørn, drepes av rotorbladene fra vindmøllene. Hastigheten på rotorbladene er over 250 km/t og dreper øyeblikkelig ved treff. Nå står Norges største ugle, hubroen, for tur. Av alle ting klarer utbyggerne av de såkalte miljøvennlige vindmølleparker å legge to av sine anlegg midt i den tetteste bestanden av havørn og hubro. Energiselskapenes iver etter å tjene penger, samt kommunenes ønsker om arbeidsplasser, går på bekostning av de siste rester av urørt natur og en fauna som er utrolig sårbar. Og kraften fra vindmøllene går i potten for overskuddskraft og sendes ut av landet. De «miljøvennlige» vindmøllene har hvert år drept havørn på Smøla. Så lenge vindmøllene er i gang vil de trolig fortsette med å drepe havørn på Smøla. På Sleneset vil trolig hubroen oppleve den samme trusselen.

Norge baserer sin kraftforsyning på fornybar energi. Størstedelen av denne energien kommer fra vannkraft. En liten del av el-kraften kommer i dag fra vindkraft, men andelen øker for hvert år. Bak hver utbygging burde det ligge en konsekvensutredning hvor hensynet til naturarven

hadde førsteprioritet. Med vindmøllene er vi midt oppe i en naturavdiskusjon hvor det politiske Norge og Miljøverndepartementet ser ut til å være totalt fraværende.

Galskapen startet den 1. januar 1991. Da ble verdens mest liberale energilov satt ut i livet, og det var i Norge det skjedde. Her var Norge virkelig et foregangsland på å slippe markedskreftene løs. Foranledningen til denne galskapen startet høsten 1989. Da dannet Jan P. Syse (H) en treparti-regjering med KrF og Sp. Eivind Reiten (Sp) ble Olje- og energiminister. Han klarte på ganske kort tid å lage et forslag til ny energilov. Den nye loven ble vedtatt sommeren 1990 og trådte i kraft et halvt år senere under Gro Harlem Brundtland. Fra denne datoen ble strømmen regnet som en vare og det ble innført et markedsbasert system for omsetning av kraft. Det medførte at vi nå fikk et nivå innen strømomsetningen som besto av meglere som handlet og formidlet strøm fra bl.a. den nordiske kraftbørsen Nord Pool og ut til kundene. Loven åpnet nå for kraftspekulanter. En av disse meglere er Einar Aas fra Grimstad som i 2007 hadde en skattbar inntekt på 360 millioner kroner fra eget firma hvor han kun kjøper og selger strøm. Arvesølvet er blitt et spekulantobjekt. Dette er noe av det den nye energiloven åpnet for og som fordyrer strømmen. Strømmen gikk nå fram og tilbake over landegrensene, og energiselskapene så fort at det var penger å tjene. Høy eksport av strøm medførte at vi hadde så å si tomme kraftmagasin vinteren 2002/2003, og vi måtte importere dyr utenlandsk strøm. I forkant av strømkrisa hadde de norske energiselskapene sommeren og høsten 2002 eksportert utrolige mengder strøm ut av landet. Nettooverskuddet var så stort som 10 TWh. Dessverre fyltes ikke magasinene opp i samme grad som de ble tappet ned, og krisen var et faktum.

Politikerne begynte å skrike etter mer kraftutbygging og Midt-Norge var mest utsatt. Stoltenberg hadde i en nyttårstale noen år tidligere sagt følgende: «Uberørt natur får en stadig større verdi. Vi er nå kommet dit at tiden for nye store vannkraftutbygginger i Norge er over». Hva han mente med uberørt natur kan man jo undre på. Statkraft vedtok i 1997 å inkludere vindkraft i sin portefølje og igangsatte flere utviklingsprosjekter.

I 2002 åpnet kong Harald Statkrafts og Norges først store vindpark på Smøla. Byggetrinn 1 besto av 20 vindturbiner. Høsten 2005 åpnet Statkraft andre byggetrinn på Smøla. Anlegget hadde nå 68 vindturbiner og var Europas største landbaserte vindparkanlegg.

I realiteten hadde Norge nok kraft, men det hadde ikke politikerne sett. Kraften ble bare produsert andre plasser enn i Midt-Norge, og i tillegg ble overskuddet og vel så det sendt ut av landet der det var mulighet for det. Et godt nasjonalt overføringsnett som kunne sikret hele landet en trygg strømtilførsel i framtiden var ikke tilstede. Det var heller ikke her de store pengene kunne tjenes hos energiselskapene.

Den nye liberale energiloven ble innført uten noen form for konsekvensutredning. Det var fritt fram for energiselskapene å komme med forslag til hvor vindmølleparker kunne legges. Smøla lå langt fra folk, og her var det mye vind – og noen havørn. Ja, bestanden i Norge av havørn var så bra at den fint tålte noen vindmølletrapp, mente forsker Karl-Otto Jacobsen i Norsk institutt for naturforskning (NINA). Noe av det mest deprimerende i naturvernet er når personer man i utgangspunktet trodde ville være en sterk støttespiller for å ta vare på natur-

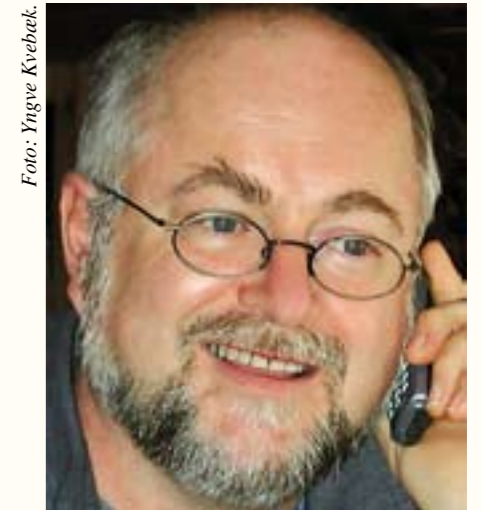

Foto: Yngve Kvebæk.

arven blir en klar motstander. Jeg tenker på personer knyttet til NINA, DN, MD og hos Fylkesmannens miljøvernavdelinger. Personer som har som arbeid å forvalte og sikre naturarven. I utrolig mange saker lar de hensynet til industri, arbeidsplasser og subsidiert landbruk klart gå foran hensynet til naturarven. Norge har mer en 50 % av Europas havørnbestand og følgelig et stort ansvar for arten. Like fullt legger man en vindmøllepark inn i et område med en av de tetteste bestandene i Norge og får aksept for det fra forskerhold i NINA.

Fra 1990 til 2006 hadde Norge en netto krafteksport på 44 TWh (44.573 GWh). Norge er en utrolig stor eksportør av kraft i forhold til innbyggertallet. All ny kraft som produseres i Norge er i realiteten kraft som må eksporteres hvis energiselskapene skal tjene penger på den. Vindmølleparken på Smøla og et eventuelt anlegg på Sleneset vil produsere kraft som vil gå til eksport. Myndighetene tillater at verneverdige deler av naturarven blir rasert og eksportert som strøm til utlandet. Det er denne galskapen vi må stoppe!

Import og eksport 1990–2006 i GWh (kilde: NVE).

År	Produksjon	Totalforbruk	Eksportbalanse	Import	Eksport
2006 ¹⁾	121663	122518	-855	9802	8947
2005	137811	125769	12042	3653	15695
2004	110472	121964	-11492	15334	3842
2003	107246	115131	-7885	13472	5587
2002	130473	120762	9711	5334	15045
2001	121608	125206	-3598	10760	7162
2000	142816	123761	19055	1474	20529
1999	122445	120526	1919	6857	8776
1998	116787	120421	-3634	8046	4412
1997	111420	115238	-3818	8692	4874
1996	104712	113688	-8976	13212	4236
1995	123011	116349	6662	2300	8962
1994	113214	113082	132	4836	4968
1993	120096	112197	7899	587	8486
1992	117506	108777	8729	1380	10109
1991	111011	108236	2775	3274	6049
1990	121848	105941	15907	334	16241
Overskudd (GWh)			44573		